

Отже, аналізуючи вищенаведені положення, ми можемо побачити, що нововведень до КПК України чимало. На нашу думку, ці новели можна розглядати із позитивної сторони. Зокрема, враховуючи неукомплектованість судів судьями у зв'язку з дією судової реформи, розгляд клопотання про призначення експертизи завжди призводив до ще більшої завантаженості суду. Нині сторони кримінального провадження отримали право на самостійне залучення експерта для проведення експертизи без звернення до слідчого судді, що дасть змогу для правоохоронних органів більш оперативно здійснювати досудове розслідування, не витрачаючи час на підготовку клопотання та відвідування судових засідань. Крім того, зміна порядку призначення експертизи дасть змогу зменшити завантаженість суду.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/4651-17> (дата звернення: 28.10.2019).

Лисенко Анатолій Миколайович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, кафедра
криміналістики, кандидат юридичних
наук, доцент

ТЕХНІЧНЕ ФАКСИМІЛЕ, ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Відповідно до тлумачного словника української мови, факсиміле – це «точне відтворення будь-якого графічного оригіналу (кресленика, рукопису, малюнка, документа, підпису тощо) фотографічним способом, печаткою чи іншою репродукцією», або це – «кліше, печатка, за допомогою яких можна багаторазово відтворювати власноручний підпис» [1].

В експертній практиці набувають поширення дослідження факсимільних підписів нанесених печаткою, які традиційно досліджуються судово-технічною експертизою документів, але можуть досліджуватись і судово-почеркознавчою експертизою, як об'єкти, що відображають графічне зображення підписів від імені існуючої особи. Якщо такий підпис представлений в одному екземплярі, то експерт, при попередньому дослідженні даного підпису в ультрафіолетових та інфрачервоних променях, встановлює відсутність слідів попередньої технічної підробки і, при недостатній кваліфікації, може сприйняти даний підпис, як виконаний пишучим приладом з відповідним барвником, оскільки вдавнені сліди від пишучого приладу не завжди можуть чітко відображатись на папері навіть при мікроскопічному їх дослідженні. Подальше дослідження даного підпису

приведе до категоричного позитивного висновку, тобто підпис виконаний особою, від імені якої він значиться. Якщо ж на дослідження надійшло декілька таких підписів та ще й в різних документах, то такої помилки експерт вже не допустить, оскільки теоретичними дослідження [3,4,5] та експертною практикою проведення судово-почеркознавчих експертиз доведено, що двох однакових рукописних підписів, які б повністю співпадали в усіх елементах не буває. Це зумовлено тим, що виконання власноручного підпису конкретною особистістю здійснюється за принципом динамічного стереотипу рухів, без активної участі свідомості, коли кожний наступний рух кінчика пера може здійснитись лише після звершення попереднього біомеханічного руху в конкретних умовах та відповідному психофізіологічному стані виконавця. Виконання кожного наступного підпису це вже нові умови та новий стан виконавця. Стійкість такої письмово-рухової навички залежить від частоти її реалізації та психофізіологічних і біомеханічних властивостей виконавця. Оскільки це біомеханічна система рухів, а не механічна (*факсиміле чи інший технічний пристрій*), то кожне наступне графічне зображення підпису відрізняється від попереднього в межах певної варіативності рухів, що є закономірним і характерним для кожної персоніфікованої особи. Якщо ж два чи більше підписів повністю співпадають, то це технічна підробка підпису, де один підпис був використаний як матриця для виконання іншого підпису, або ж це підписи, нанесені печаткою факсиміле, яка відображає графічне зображення справжнього підпису особи, або іншим техніко-механічним пристроєм. Маючи зразок оригіналу підпису будь-хто може замовити печатку факсиміле та «візувати» різноманітні документи від імені певної особи, яка може й не здогадуватись про такі дії до часу виникнення конфліктної ситуації. Нормативними документами не забороняється використання факсиміле для візування первинних документів господарської діяльності за виключенням фінансових документів, податкової і фінансової звітності, векселів та інших цінних паперів, які повинні підписуватись відповідними особистостями виключно власноручно, або ж електронним цифровим підписом [6]. Якщо у таких об'єктах дослідження відсутні будь-які ознаки попередньої технічної підготовки до виконання підписів та повністю співпадає їхня транскрипція, то вже з цього можна зробити висновок, що вказані підписи виконані не рукописним біомеханічним способом, а технічним (факсиміле) чи техніко-механічним способом (технічні пристрої «Autopen», «Signascrip» тощо). Такі технічні засоби для виконання підписів від імені персоніфікованих осіб вже давно розроблені і активно використовуються за призначенням закордонними політиками, вищими держаними чиновниками та іншими суб'єктами для підписування листівок, документів і навіть законодавчих актів [10].

Вперше такий технічний пристрій для дублювання підписів, відомий під назвою «Поліграф», розробив англієць Джон Ісак Хокінс у 1803 році, запатентував свій винахід у США в 1804 році [10]. З цього часу фактично

почалось використання даного приладу за призначенням в першу чергу політиками та вищими державними чиновниками.

Більш досконалий прилад був розроблений у 1930 році, який отримав назву «Autopen» автоматичне перо, або «Robot Pen» робот перо, який дозволяв зберігати і змінювати первинні записи чи підписи, які треба було автоматично виконувати на відповідних документах у великій кількості. [11, 12]. Виконувався такий підпис або запис з однаковим натиском будь-яким пишучим приладом з відповідним барвником, що надавало цим підписам достовірного вигляду. Відсутність диференційованого натиску в елементах підпису є характерною особливістю, яка вказує на техніко-механічне виконання підпису так само, як і кожний наступний підпис є аналогічним попередньо виконаному підпису, оскільки він виконувався з однієї матриці, а тому є техніко-механічним факсиміле.

Сучасні прилади «Autopen» як матрицю використовують оригінал підпису або тексту, які записані на смарт-картку або USB флеш-накопичувач, а тому виконані з такої матриці підписи мають бути якісно кращими, імовірно з можливим відтворенням товщини згинальних та розгинальних ліній, як імітація натиску на пишучий прилад. Водночас такі підписи, скільки б їх не було виконано, будуть мати єдину транскрипцію, яка повністю співпадає в усіх елементах з відповідною товщиною ліній, що і буде незаперечним фактом їх техніко-механічної підлоги, оскільки біомеханічна система людини здійснити багаторазове однакове виконання своїх власноручних підписів не може в принципі.

На цей час до розробки механічної руки «**robotic arm**» долучилось чимало різноманітних фірм. Найбільш відомими є **International Autopen Company**, «**Damili Corporation**», якими розроблені цілий модельний ряд приладів «**Autopen**» для різних потреб, а саме: **Autopen Model 50; Autopen Model 60; Autopen Model 80; Autopen Model 85; Autopen Model PT; Autopen Model M800**. Зображення цих приладів можна подивитись на офіційному сайті компанії «**Damili Corporation**», але деякі з них варто показати, щоб мати уявлення, що це за прилади [11,12,13]. Наприклад:

Мал. 1. Прилад для механічного нанесення підпису «Autopen Model 400S»

Мал. 2. Прилад для механічного нанесення підпису «Autopen Model PT»

Щодо використання таких технічних засобів за призначенням, то відомі факти коли Президенти США активно користувались ними. Джеральд Форд офіційно визнав, що він користувався даними приладами. Джордж Буш звернувся до Міністерства юстиції із запитом щодо конституційності «роботизованих» підписів від імені Президента країни, отримав позитивний висновок, але сам приладом не користувався. У 2005 році Міністерство юстиції США офіційно оприлюднило юридичне обґрунтування можливого використання даного приладу Президентом США для підписування законопроектів. Цим правом скористався Барак Обама для підписання трьох поправок до Закону «Про патріотизм» коли перебував з офіційним візитом до Франції, про продовження податкових пільг, впроваджених Джорджем Бушем, під час відпочинку на Гавайях [10].

У 2006 році канадська фірма в галузі робототехніки та систем управління «**Quanser Consulting Inc of Canada**» зареєструвала технічний прилад «**Long Pen TM**» спеціально розроблений для дистанційного авторського підписування літературних творів відомою канадською письменницею, лауреатом Букерівської премії (**The Man Booker Prize**) в галузі літератури **Маргарет Етвуд** [13].

Новітні зразки приладів «**robotic arm**» під торговою маркою «**Signascript**» мають електронну систему управління з відповідним програмним забезпеченням та модельний ряд для різноманітних потреб від побутових до промислових. Модельний ряд становлять такі види приладів: «**Signascript Model HF**»; «**Signascript Model TF**»; «**Signascript Model AF**» та «**...AF Plus**»; «**Signascript Model Atlantic**» та «**... Atlantic Plus**»; «**Signascript Model Universelle**» та «**...Universelle Plus**» та інші [15, 16].

Мал. 3. Прилад для механічного нанесення підпису «Signascript AF»

Такі прилади, при несанкціонованому їх використанні, можуть становити реальну загрозу суб'єктам господарювання, а тому потребують всебічного дослідження з точки зору того, які функціональні властивості заклали розробники в даний прилад, та які властивості (*якісні характеристики*) підписів та текстів можуть відтворюватись даними технічними пристроями.

Про складність ідентифікаційного дослідження підписів відтворених даними пристроями заявили самі американські та канадські експерти [17] та російські експерти, які вперше досліджували, ймовірно, такий підпис та опублікували результати в збірнику експертної практики [9]. Єдиним критерієм, який спонукав експертів до висновку, що вони мають справу з технічним підписом факсиміле були розбіжності ознак натиску при виконанні окремих елементів досліджуваного підпису та порівняльних зразків, а всі інші ознаки співпадали.

Чи є подібні випадки в Україні? Напевно є, але експертна спільнота про це ще нічого не говорить, оскільки сумнівів в достовірності своїх висновків

вони не мають. Це зайвий раз підтверджує необхідність наукового експертного дослідження підписів, виконаних даними технічними засобами. Зазвичай такі підписи мають бути об'єктами техніко-криміналістичного дослідження, але оскільки ознак технічної підробки такі підписи не мають, то відповідно вони мають бути об'єктами судово-почеркознавчого дослідження. Ознаками експертного дослідження в першу чергу мають бути біомеханічні ознаки власноручно виконаних підписів, які будуть відмінні від ознак підписів, нанесених техніко-механічним способом, що й буде підставою для експертного висновку.

Список використаних джерел

1. Факсиміле – кліше, печатка, за допомогою яких можна багаторазово відтворювати власноручний підпис // *Словник української мови: в 11 томах. - Том 10, 1979. - С. 552.*
2. Неупереджений - який не має обманної, негативної, заздалегідь сформованої думки, упередження проти кого-, чого-небудь // *Словник української мови: в 11 томах. - Том 5, 1974. - С. 398.*
3. Липовский В.В. Основные положения криминалистической идентификации личности по подписи. В. В. Липовский // Дис. ... канд. юрид. наук. – К., 1968. – 280с.
4. Лысенко А.Н. Теоретические и методические основы криминалистической идентификации исполнителя неподлинной подписи, выполненной с подражанием. А.Н. Лысенко // Дис. ... канд. юрид. наук. – К., 1993. – 180 с.
5. Орлова В. Ф. Теория судебно-почерковедческой идентификации. В. Ф. Орлова // Тр. института ВНИИСЭ. – М., 1973. - Вып.6. – 332с.
6. Устінов Р. Підписання документів за допомогою факсимільного відтворення підпису: зручність чи безпідставний ризик? Р. Устінов // Платник податків, 15 травня 2012р.
7. Иванов Н.А. Комплексная экспертиза документов (компьютерно-техническая и реквизитов документов), изготовленных способами цифровой фальсификации. Н.А. Иванов // Российский следователь, 2004. -№10. – С. 2-4.
8. Иванов Н. А. Компьютерные технологии подделки рукописных почерка и подписей. Н.А. Иванов // Судебная экспертиза, 2011. -№2.
9. Панова Т.О. Комплексное исследование имитации рукописных реквизитов (случай из экспертной практики) Т. О. Панова, О. Ю. Милованова, Е. С. Карпухина // Теория и практика судебной экспертизы, 2008. -N 3 (11). – С. 118 - 121.
10. <https://en.wikipedia.org/wiki/Autopen>
11. <http://www.damilic.com> //The Autopen Company
12. <http://autopen.co/wp-content/uploads/2012/07/Autopen-Co-World-Leader.jpg>
13. URL: <http://www.quanser.com/>

14. URL: <http://www.digitalsignagetoday.com/article.php?id=19436&na=1>.
15. Signascript: <http://www.signascript.com/en/index.html>
16. Signascript: <http://www.realsig.com/Atlantic.htm>
17. Kruger D. The LongPen™ - The World's First Original Remote Signing Device // Journal of Forensic Sciences. 2010. V. 55. Issue 3. P. 795 - 800.

Листушенко Руслан Вікторович,
здобувач ступеня доктора філософії
Національної академії внутрішніх
справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗГВАЛТУВАНЬ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Стаття 3 Конституції України найвищою соціальною цінністю проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку [1]. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, як у минулому, так і на даний час, становлять особливу суспільну небезпеку. Одним з невід'ємних прав людини є право на статеву свободу і недоторканність. Одним із найнебезпечніших злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності є зґвалтування. На даний час воно займає стійке місце серед усієї насильницької злочинності і, як свідчить статистика, з кожним роком збільшується кількість зареєстрованих випадків зґвалтування. Даний вид злочину спричиняє тяжкі наслідки для жертви, які мають моральний або фізичний характер, наносить величезну, часто непоправну шкоду людині, суспільству. Наслідки цього роду насильства у виді психічної травми залишаються у жертви на дуже тривалий час, іноді на все життя, особливо гостро вони виявляються в осіб, які стали жертвами педофілії. Психічна травма жертви може поглиблюватись під час розслідування злочину.

Дослідженню безпосередньо статевих злочинів присвячені праці таких учених, як: Ю. В. Александров, Ю. М. Антонян, Б. А. Блиндер, Б. Л. Гульман, А. П. Дьяченко, Г. Б. Елемисов, А. А. Жижиленко, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. М. Ігнатов, О. Г. Кальман, І. І. Лановенко, З. Лев-Старович, П. І. Люблінський, В. С. Мінська, П. П. Осипов, С. В. Познишев, А. П. Чуприков, Б. М. Цуприк, О. М. Яковлєв та ін.

Найбільш характерними слідами при зґвалтуванні є розірваний одяг потерпілої особи, та іноді у підозрюваного (подряпини, укуси, гематоми на шиї, обличчі, стегнах). Як правило, на одязі потерпілої особи та підозрюваного залишаються сліди виділень людського організму, а на місці вчинення злочину – окремі елементи одягу: гудзики, закладки, нижня білизна [3].